

QINOVSKÉ TÉMY VO FEMINISTICKEJ EPISTEMOLÓGII

Mariana Szapuová

Projekt APVV „Naturalizmus ako univerzálny filozofický program“

Závěrečná konferencia 4. – 5. mája 2023

Ciele a štruktúra príspevku

- Osvetliť niektoré body Quinovej naturalizovanej epistemológie, ktoré slúžia ako inšpiračný zdroj pre viaceré feministické filozofky
- Predstaviť feministické epistemologické projekty, inšpirované naturalizovanou epistemológiou
- Identifikovať body konvergenencie a/alebo prieniku medzi vybranými naturalistickými a feministickými epistemologickými stratégiami
- Predstaviť stanovisko, podľa ktorého väčšina feministických epistemologických projektov zameraných na kritickú reflexiu vedy *de facto* uplatňuje naturalistickú stratégiu

O naturalizovanej epistemológii

W. V. O. Quine: *Epistemology Naturalized* (1969)

- odmietnutie karteziánskeho sna o základoch vedeckej istoty
- tematizácia problému poznania a vedy ako problému vzťahu medzi tým, čo nám o svete sprostredkujú naše zmysly a našou „teóriou sveta“
- skúmanie poznania má byť zamerané výskum poznávajúcich aktérov, „ľudí z mäsa a kostí“
- epistemológia sa stáva kapitolou *psychológie a teda prírodnej vedy*. „Študuje prírodný jav, totiž fyzický ľudský subjekt. Tomuto ľudskému subjektu prislúcha istý experimentálne kontrolovaný vstup – napríklad vzorce ožiarenia s najrôznejšími frekvenciami; postupom času tento subjekt vytvorí ako výstup popis trojrozmerného sveta a jeho dejín

Feministické epistemologické projekty, inšpirované naturalizmom

Feministický empirizmus:

- kontextuálny empirizmus H. E. Longino (*Science as Social Knowledge, The Fate of Knowledge, Studying Human Behavior: How Scientists Investigate Agression and Sexuality*)
- naturalizovaný empirizmus Lynn H. Nelson (*Who Knows. From Quine to a Feminist Empiricism*)
- sociálny empirizmus M. Solomon (*Social Empiricism*)

Inšpirácie a body konvergenencie

Problémy, pri tematizácii a riešení ktorých sa feministické epistemologicky inšpirujú Quinovou naturalizovanou epistemológiou:

- neúplná určenosť teórií evidenciou a holistické chápanie vedy
- argumentácia v prospech hodnotovej viazanosti vedy a riešenie paradoxu predpojatosti
- problém subjektu: zdôvodnenie potreby zmeny chápania toho, kto poznáva
- **relevantnosť a význam empirických výskumov poznania a vedy**

Neúplná určenosť teórie evidenciou a holistické chápanie vedy

Feministická kritika vedy: androcentrismus a patriarchálne hodnoty, obsiahnuté vo vedeckých teóriách

Quinova téza o nedourčenosti teórie empirickou evidenciou: pozorovanie poskytuje evidenciu pre nejakú hypotézu iba spoločne s istými východiskovými či často neartikulovanými, skrytými predpokladmi, v ktorých sú obsiahnuté kognitívne i nekognitívne hodnoty.

„v prípade istého rozsahu možností voľby predpokladov tvoriace pozadie vedy (background assumptions), nič nebráni vedcom, aby si vybrali také predpoklady, ktoré sú v súlade s istými sociálnymi a politickými hodnotami, či akýmikoľvek inými záujmami“ (E. Anderson)

„medzera“ medzi teóriou a empirickou evidenciou vysvetľuje prenikanie hodnotových postojov a presvedčení do tvorby teórie

Príklad: teória muža-lovca

Argumentácia v prospech hodnotovej viazanosti vedy a riešenie paradoxu predpojatosti

Paradox predpojatosti: pnutie medzi feministickou kritikou andocentrickej zaujatosti vedy na jednej a kritikou ideálu objektivity na strane druhej

Riešenie:

- otázku, či je vôbec možné nezaujaté poznanie, treba brať ako otázku empirickú, ktorú možno zodpovedať pomocou empirickej psychológie a kognitívnych vied
- na základe empirického skúmania možno preukázať, že zaujatosť nemusí byť vždy negatívna, resp. nie každá zaujatosť vedie k deformovanému poznaniu.

Kto poznáva: problém subjektu

- Záujem o konkrétny subjekt, ktorý sa málokedy správa ako ideálny „hladač pravdy.“
- Posun od individuálneho ku kolektívnemu subjektu, „*Veda nie je solipsistický podnik*“ (L. H. Nelson), vedecká práca je vykonávaná skôr skupinami ľudí než izolovanými individuami.
- Koncept vedeckej kolaborácie – kolegiálna oponentúra (tzv. peer-review), rozhodovanie o financovaní výskumu prostredníctvom (kolegiálneho) posudzovania vedeckých projektov, ako aj rôzne formy vedeckej komunikácie zabezpečujúce publicitu vedy.

Kto poznáva – problém subjektu vo svetle empirických výskumov

K problematike epistemických komunít sa nedá priblížiť na základe čisto normatívneho prístupu, ale potrebujeme empirické skúmanie, epistemológia či filozofia vedy v tejto veci sa má obrátiť na antropologické a sociálne štúdiá vedy, na empirické výskumy vedeckej praxe.

Napr. na určenie toho, ako sa vytvára komunita a kto/čo do nej patrí (ako sú napr. inštitucionálne faktory ako katedry, profesijné združenia, skutočnosť, že títo ľudia čítajú a publikujú v tých istých časopisoch, chodia na tie isté konferencie, spolupracujú na výskumných projektoch, navzájom sa citujú), je vecou empirického výskumu.

Relevantnosť a význam empirických výskumov poznania a vedy

Spor medzi filozofickou teóriou vedy a empirickými vednými štúdiami v zmysle quinovského programu stráca zmysel či opodstatnenie, podobne ako stráca opodstatnenie aj dichotómia medzi normatívnym a deskriptívnym prístupom.

- Téza, podľa ktorej veda je sociálnym podujatím, **sa opiera o empirickú evidenciu**, je podporená empirickými argumentmi, aké poskytujú skúmania zo sociológie, histórie a etnografie vedy.
- Téza, podľa ktorej vo vedeckých teóriách sú prítomné rôzne predsudky a predpojatosti, **sa opiera o empirickú evidenciu** a je podložený množstvom prípadových štúdií z oblastí vied o prírode, psychológie, aj ďalších disciplín.

Záver

Quineovský naturalizmus namiesto „racionálnej rekonštrukcie“ vedy nabáda k empirickému skúmaniu vedy, teda vedeckých praktík, a práve to sa v rámci feministickej epistemológie robí.

V tomto zmysle feministická epistemológia/filozofia vedy sa stáva kapitolou (sociálnej) vedy.

- **V slabšej verzii: feministická epistemológia/filozofia vedy sa má rozvíjať v spolupráci s empirickými vedami o poznaní/vede, má byť nimi informovaná.**